

A Gazdasági Versenyhivatal munkájának ismertsége, megítélése, valamint a Versenytörvényről alkotott vélemények a lakosság körében

Kutatási jelentés

A kutatást a Gazdasági Versenyhivatal megbízásából a TÁRKI Rt. végezte

Kutatásvezető: Sági Matild

A tanulmányt készítette: Bernát Anikó

Budapest, 2003. szeptember

Tartalomjegyzék

Vezetői összefoglaló	3
1. Bevezetés.....	5
2. A minta összetétele.....	7
3. A lakosság általános attitűdjei a gazdasági versennyel kapcsolatban	8
4. A Versenytörvény ismerete a lakosság körében.....	14
5. A Gazdasági Versenyhivatal munkájának ismerete és megítélése a magyar társadalom körében	20
6. Ügyintézés a Gazdasági Versenyhivatalban	25

Vezetői összefoglaló

A TÁRKI Rt. 2003 augusztusában 1000 fős mintán omnibusz kutatáson alapuló közvélemény-kutatást végzett a magyar lakosság körében a Versenyhivatal és a Versenytörvény ismertségéről, ezek megítéléséről. A kutatás főbb eredményei a következők:

A magyar társadalom körében vegyes a gazdasági versenyhez való viszonyulás: a lakosság ötöde a gazdasági versenyt preferálja az állami beavatkozással szemben, ez utóbbit pedig a társadalom negyede támogatja. A lakosság közel fele azonban a gazdasági versenyt és a gazdaság állami szabályozását egyaránt elfogadja. A magyar gazdaságon belüli versenyt a lakosság hatoda sokallja, közel nyolcada megfelelőnek tartja, harmada pedig gyengének tartja a gazdasági verseny erősségét.

A Versenytörvényről a lakosság ötöde már hallott, négyötöde még nem. Azok, akik hallottak róla, leginkább a nyomtatott és elektronikus médiát jelölik meg forrásként, informális kapcsolatokon keresztül vagy interneten csak néhányan értesültek a törvény létéről. A törvényről már valaha hallók négytizede helyesen tudta, hogy a Versenytörvény a gazdasági élet szereplőinek magatartását szabályozza. A törvény célját firtató kérdésre is a válaszadók kétharmada jelölte meg helyesen az erős gazdasági verseny védelmét.

A Gazdasági Versenyhivatalról a felnőtt társadalom közel fele hallott már, a Versenytörvényt ismerők között azonban már 86% ugyanez az arány. A Versenytörvényhez hasonlóan a hivatalt is döntően a médiából ismeri a lakosság, és általában a közelmúlt gazdasági versennyel kapcsolatos híreiből (mobiltelefon-társaságok ármegállapodása, autópálya-építés, gyógyszerárak szabályozása) illetve általánosabb szinten valamilyen gazdasági versennyel kapcsolatos dolog, közbeszerzési eljárás vagy monopolhelyzettel való visszaélés témája során bukkant fel előttük a GVH.

A megkérdezettek fele szerint bárki fordulhat panasszal, észrevétellel a hivatalhoz, aki vállalkozóként vagy fogyasztóként érdekelt egy adott ügyben. A magyar lakosság körében nem különülnek el az egyes gazdasági problémák egymástól, adataink arra

utalnak, hogy hajlamosak egy kalap alá venni az ilyen természetű visszaéléseket, jogsértéseket. Ezeket többnyire a GVH jogkörébe tartozónak is gondolják. A 2003-as kutatás során kapott eredmények lényegileg nem térnek el a 2002-es vizsgáltban tapasztaltakkal, csak a Versenytörvény vagy a GVH ismeretének egyes körülményeiben történtek kimutatható, de nem az alapokat befolyásoló változások.

1. Bevezetés

A TÁRKI Rt. 2003 augusztusában személyes megkeresésen alapuló omnibusz kutatás keretében közvélemény-kutatást végzett a Gazdasági Versenyhivatal megrendelésére a magyar lakosság körében a Versenyhivatal ismertségéről, a hivatal tevékenységéről, munkájáról alkotott véleményekről, valamint a Versenytörvény ismeretéről.

A minta elkészítéséhez többlépcsős, rétegzett, valószínűségi mintavételi eljárást alkalmaztunk. A rétegzés első lépcsőjében minden megyéből kiválasztottuk azokat a településeket, amelyek a mintába kerültek. Ennek során általános szabályként azt az elvet alkalmaztuk, hogy Budapest, és a megyeszékhelyek szerepeljenek a mintában, ezen túlmenően minden megyéből legalább egy város, és legalább két falunak is be kellett kerülnie a mintába. Ezt követően meghatároztuk, hogy az egyes megyékből, és ezen belül az egyes településtípusokból hány személynek kellett szerepelnie a mintában. A konkrét elemszámok kialakításakor azt az elvet követtük, hogy minden megye minden településtípusából akkora arányban kerültek a mintába kérdezettek, amekkora az alapsokaság (felnőtt lakossági minta esetén a 18 éven felüli lakosok) aránya a teljes népességen belül, megyékre, és megyén belüli településtípus lakosságára lebontva.

A rétegenként lekérdezendő személyek számának meghatározását követően a minta konkrét kialakításához véletlen sétás módszert alkalmaztunk. A módszer lényege, hogy a kérdező nem neveket, címeket kap, csupán egy kiindulópontot, egy bejárando útvonalat, és az útvonalon a mintába bekerülő lakások kiválasztásának algoritmusát határoztunk meg számára a mintába bekerült településen. Az így kiválasztott lakásokban Leslie Kish kulcs alkalmazásával választotta ki a kérdezőbiztos a háztartásból a mintába bekerülő személyt. A valószínűségi mintavétellel készült mintánk tehát biztosítja, hogy a minta adataiból származó következtetések a teljes felnőtt lakosságra általánosítható érvényűek legyenek, a statisztikai mintavételből származó hibahatáron belül. A válaszmegtagadások miatt a mintába valamivel kevesebb alacsony iskolai végzettségű, valamint fiatal személy került, mint amekkora a csoportok aránya a felnőtt magyar népességen belül. Ez súlyozással korrigáltuk. A súlyozott minta elemszáma $N=1032$. A súlyozott minta nem, életkor, településtípus és iskolai végzettség szerinti megoszlása jól illeszkedik a felnőtt népesség megfelelő adataihoz.

Jelen kutatás egy hároméves kutatássorozat második része. Az első adatfelvétel 2002 őszén volt, és a vizsgálat sorozat alapkonceptiója szerint mindhárom kutatási szakasz során ugyanazokat a kérdéseket tesszük fel, így a vélemények idősorosan is összehasonlíthatóvá válnak. Ennek a törekvésnek azonban nem felel meg teljes mértékben a jelen kutatás, mivel az első felmérés során használt kérdőív gyermekbetegségei és az azóta bekövetkezett változások miatti frissítési igény miatt néhány ponton meg kellett változtatni a kérdéseket a GVH ösztönzésére. Ezekre a változásokra az adott szöveghelyen felhívjuk a figyelmet, de azáltal is feltűnővé válnak a megváltoztatott kérdések, hogy csak ezek esetében nem lesznek időbeli összehasonlítások a 2002-es és 2003-as kutatás adatai között. Mindez azt is jelenti, hogy ahol lehetséges, ott törekszünk – mind a szöveg, mind pedig az ábrák szintén – az adatokat összehasonlítani.

Ez a vizsgálat szorosan kapcsolódik a Gazdasági Versenyhivatal munkájáról készített másik két kutatáshoz: ezeket a felméréseket a vállalkozói szféra és a társaságok tagjainak véleménye alapján készítettük.

A következőkben a vizsgálat eredményeit összegezzük. A főbb adatokat szemléletes formában ábrázoltuk. Amennyiben nem szerepel elemszám az ábrában, úgy a megfelelő adatok a teljes mintára vonatkoznak. Egyéb esetekben feltüntettük az ábrán az érvényesség körét, és az érvényes válaszok esetszámát. A kérdésekre adott válaszokat a főbb háttérváltozók szerint részletesebben is elemeztük, ha ezt az alapadatok megoszlását ismerve szükségesnek tartottuk. A részletesebb elemzés adatai a Függelékben találhatóak.

2. A minta összetétele

A kutatás során megkérdezett 1032 fő a legfőbb demográfiai jellemzői alapján reprezentálja a 18 éves és idősebb magyar társadalmat. Ennek megfelelően a kérdezettek nemének megoszlása alapján némi női túlsúlyról beszélhetünk: a minta 53%-a nő, 47%-a férfi. Az elemzés során öt korcsoportot használunk: minden negyedik-ötödik kérdezett 18–29 éves (22%), minden ötödik-hatodik pedig 30–39 éves (18%). A negyvenes korosztály (40–49 évesek) vannak a legkevesebben a mintánkban (16%), de az ötvenesek (50–59 évesek) aránya sem sokkal magasabb (18%). A minta további több, mint egynegyedét (27%) a legidősebbek (a 60 évesek és idősebbek) teszik ki.

A kérdezett iskolai végzettségét is négy fő csoportba sorolva tárgyaljuk majd az elemzésben. A legnépesebb a legiskolázatlanabb csoport, hiszen minden harmadik válaszadónk (32%) legfeljebb 8 osztályt végzett. Valamivel kevesebben vannak a szakmunkás végzettségűek (28%) és az érettségizettek (30%). A legkisebb a felsőfokú végzettségűek aránya: minden tizedik kérdezett (10%) rendelkezik diplomával.

Az aktivitási státuszt tekintve a két legnépesebb csoportot a nyugdíjasok és az alkalmazottak alkotják, mindkét csoport 37–37%-ot tesz ki. A „nyugdíjas” kategóriájába tartoznak mindazok, akik magukat elsősorban öregségi, rokkant vagy özvegyi nyugdíjasként definiálták. Az inaktívoknak még két kategóriáját különböztettük meg: az egyik a tanulók csoportja (6%); a másik csoportba az egyéb inaktívok (munkanélküliek, gyesen, gyeden, gyeten lévők, háztartásbeliek, egyéb eltartottak) tartoznak (14%). Az aktívok másik csoportja a vállalkozóké, ők a minta 6%-át teszik ki.

A kérdezettek lakóhelyének településtípusa szerint az urbanizációs lépcsőn felfelé haladva egyre kisebb arányú csoportokkal találkozunk: legtöbben a községekben élnek (34%), őket követi a városok (27%) lakosságának részesedése, a legkisebb arányban pedig a megyeszékhelyek, megyei jogú városok lakói (19%), valamint a fővárosiak (19%) vannak. Régiók szerint a legtöbben Közép-Magyarországon élnek. Valamivel kevesebb válaszadónk lakik a dunántúli régiókban (Dél-Dunántúl 9%, Közép-Dunántúl 10%, Nyugat-Dunántúl 9%), mint az Alföldön (Észak-Alföld 15%, Dél-Alföld 14%) és Észak-Magyarországon (13%).

3. A lakosság általános attitűdjei a gazdasági versennyel kapcsolatban

A Gazdasági Versenyhivatal és a Versenytörvény ismertsége, az azokról alkotott lakossági vélemények megismerése előtt alapvető tudnunk azt, hogy miként épült be a magyar társadalom gazdasági attitűdjei közé a *gazdasági verseny* fogalma általában. A fogalom a rendszerváltás után nyert újra létjogosultságot a magyar gazdaság alakításában, de már a '70–80-as években, a második gazdaság megjelenése után, annak piacgazdaságot idéző működése folytán is értelmezhető volt e fogalom, mégha a hivatalos gazdaságpolitika – mint kapitalista terminológiát – nem is vette be a szocializmus deklarált gazdaságpolitikai elvei közé. A gazdasági verseny tehát nem egy légüres térbe érkezett a rendszerváltással, de mindenképpen új minőségben, a fogalom által felölelt jelentéstartomány egészen értelmezve és – legfőképp – a hivatalos gazdaságpolitika legalizált, az alapelv szintjére emelt, és a gyakorlatban is permanensen jelen lévő terminológiájaként éledt újjá.

A rendszerváltás éveiben a piacgazdaság mechanizmusai gyakran a maguk nyersségében törtek a felszínre, ami a gazdasági versenyt is intenzívebben állította a fókuszba, a piacgazdaság vadhajtásainak ritkulása után pedig ezen alapelv fokozatosan elnyerte a társadalom számára a gazdaságpolitikában öt megillető helyet. A gazdasági verseny ettől még nem vált egységes megítélésű alapelvvé a magyar társadalom tagjai számára: a szigorúbb és engedékenyebb értelmezések egyaránt elterjedtek. A gazdasági verseny értelmezési lehetőségeinek egyik dimenziója az állam szerepvállalásának mértéke a gazdasági folyamatok szabályozásában.

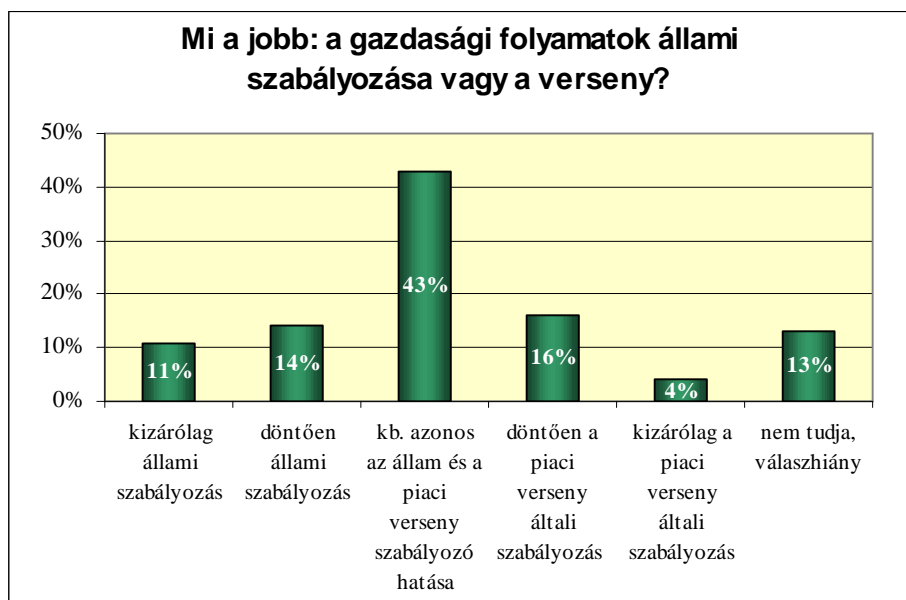
Kérdésünkben az állami szerepvállalás mértékét egy olyan árnyaltabban megfogalmazott dichotómiával jelenítettük meg, amelyben az állami beavatkozás fontosságát az árak, bérek szabályozásával, a verseny prioritását pedig a kereskedők, termelők versenyével jelenítettük meg. A válaszokat egy olyan skálán vártuk, amely ennek a dimenzióknak különböző pontjait ragadja meg. **A társadalom legnagyobb része a kiegyenlített szabályozás híve: a lakosság közel fele (43%) ugyanis az a jobb, ha a gazdasági folyamatok szabályozásában körülbelül azonos mértékű az állam és a piaci verseny szabályozó hatása. Kicsit többen voksoltak összességében az állami szerepvállalásra, mint a piaci folyamatokra: minden tizedik kérdezett (11%) tartja a legjobbnak azt, ha a gazdasági folyamatokat kizárólag az**

állam szabályozza, és minden hetedik (14%) azt, ha döntően, de nem csak az állami szabályozás érvényesül. Döntően a piaci verseny híve minden hatodik (16%), és kizárólag a piaci verseny általi szabályozást tartja ideálisnak közel minden huszadik (4%) kérdezett. További 13%-nyian nem tudtak választ adni a kérdésre. (1. ábra)

Az előző évi kutatás során ennél sarkítottabban kérdeztük meg a gazdasági verseny ideális szabályozásáról alkotott lakossági véleményeket, mivel akkor csak az állam/piaci verseny dichotómiájának két végletét adtuk meg válaszlehetőségnek (az állami szabályozást 19%, a verseny meghatározó szerepét 35% választotta tavaly), illetve az ezek keveredését preferálók válaszainak megjelenésére is lehetőséget adtunk (ezt akkor 34%-nyian választották). A két adatpont – látszólagos hasonlóságuk ellenére – gyakorlatilag nem összehasonlítható.

1. ábra

A nők kis mértékben felülreprezentáltak a vélemény nélküliek között (17%), a férfiak pedig a döntően, de nem kizárólag verseny-pártiak között (20%). Az életkor – nem meglepő módon – szintén erőteljesen differenciál az egyes véleményeket vallók között. A 60 év felettek (és egyben a nyugdíjasok) három csoportban is felülreprezentáltak: egyfelől az átlagnál magasabb arányban preferálják a kizárólagos állami beavatkozást (16%) és az inkább állami gazdaságirányítást (19%), másfelől sok köztük a véleménnyel nem rendelkező válaszadó (18%). A fiatalok, azaz a 40 alattiak a verseny és az állam egyforma mértékű beavatkozását támogatják átlagon felüli mértékben (a 18-29 évesek 50%-a a 30-39 évesek 55%-a), a legidősebbek pedig alulreprezentáltak ugyanitt (33%). Az alkalmazottak és a vállalkozók is

ebben a csoportban tűnnek ki azzal, hogy az átlagosnál jobban egyetértenek az állam és a piaci verseny közel egyenlő mértékű szabályozóerejével (az alkalmazottak 49%-a, a vállalkozók 57%-a). Az egyes településtípusokon élők gazdaságpolitikai prioritásai általánosságban megegyeznek az összes megkérdezett között kapott arányokkal, azt kivéve, hogy a falvakban élők az átlagosnál kissé nagyobb arányban tartják jobbnak a kizárólagos állami beavatkozást, valamint a vélemény nélküliek között is az átlagosnál nagyobb arányban szerepelnek.

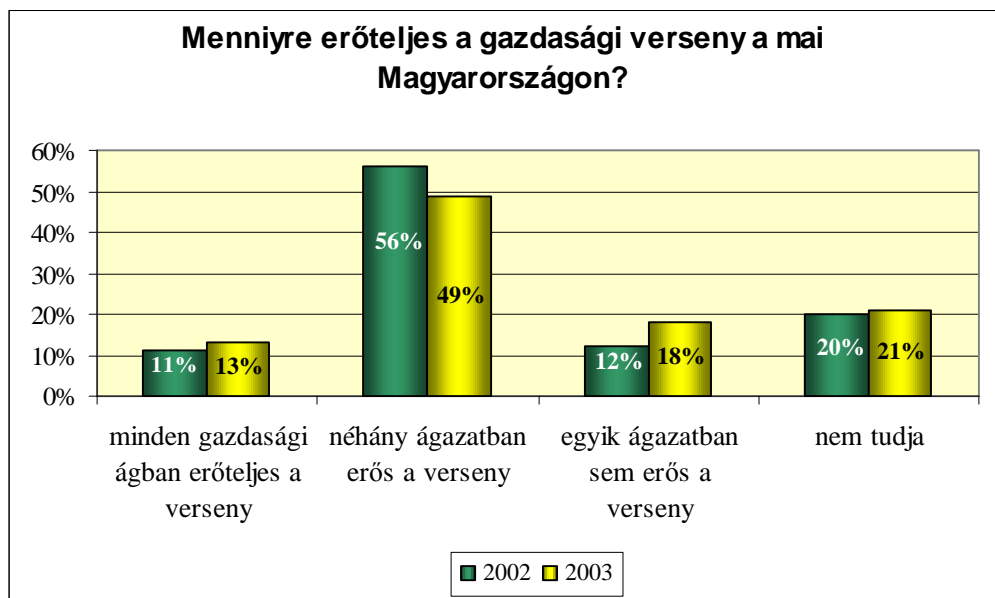
A magyarországi gazdasági verseny jelen állapotáról alkotott lakossági véleményeket két kérdéssel kívántuk felmérni: az egyik a verseny penetrációjára, a másik a verseny erőteljes vagy gyenge voltára utal. Előbbi esetben azt kérdeztük, hogy a kért **mennyire ítéli erőteljesek a gazdasági versenyt ágazati szempontból: minden ágazatban erőteljes verseny van, egyikben sincs erőteljes verseny, vagy ágazattól függően beszélhetünk erős vagy gyenge versenyről. Ahogy tavalyi is, úgy ebben az évben is a két egyértelmű véleményt képviseli a lakosság kisebb, de összességében növekedő hányada. Minden gazdasági ágazatban erőteljes versenyt lát a kérdeztettek 13%-a, míg ennek ellentétét, azaz hogy egyik ágazatban sincs komoly verseny a lakosság közel hatoda állítja (18%). A többség az is-is álláspont felé hajlik: a társadalom fele (49%) érzi úgy, hogy egyes ágazatokban erős, másokban viszont gyenge verseny tapasztalható. Jelentős még a véleménnyel nem rendelkezők 21%-os tábora. (2. ábra)**

A 2002-es kutatás során hasonló tendenciákat, de változó arányokkal tapasztaltunk: az elmúlt egy évben kis mértékben, 7 százalékponttal csökkent az amúgy még mindig domináns, köztes véleményű csoport aránya, és nőtt a két szélsőségesebb véleményű csoport részesedése: a minden ágazatban versenyt érzékelőké csupán a hibahatáron belüli 2 százalékponttal, a kiábrándultabb, semelyik ágazatban versenyt nem tapasztalóké pedig 6 százalékponttal emelkedett. (2. ábra)

Akik az állam gazdaságsszabályozó szerepét preferálják, azok az átlagosnál nagyobb arányban látják úgy, hogy minden gazdasági ágban erős verseny van, ők tehát az általuk nem szeretett gazdasági folyamatok túlsúlyát érzékelik. Az állam és a verseny szerepét egyformán fontosnak tartók azok között felülreprezentáltak, akik szerint egyes ágazatokban erőteljes verseny van, más ágazatokról viszont nem mondható el ugyanez, így ez a csoport témánk szempontjából valószínűleg kevésbé frusztrált, mint az előző csoport. Végül pedig, akik

inkább a verseny szerepét tartják fontosabbnak az állami beavatkozással szemben, azok között az átlagosnál többen vannak olyanok, akik nem tapasztalnak komoly versenyt egyik ágazatban sem, azaz őket is inkább frusztrálnak tekinthetjük. A gazdaságpolitikai szabályozás kérdésében markáns véleménnyel bírók tehát inkább a nézetükkel ellentétesnek látják a gazdasági verseny és az állami beavatkozás jelenlegi magyarországi gyakorlatát.

2. ábra

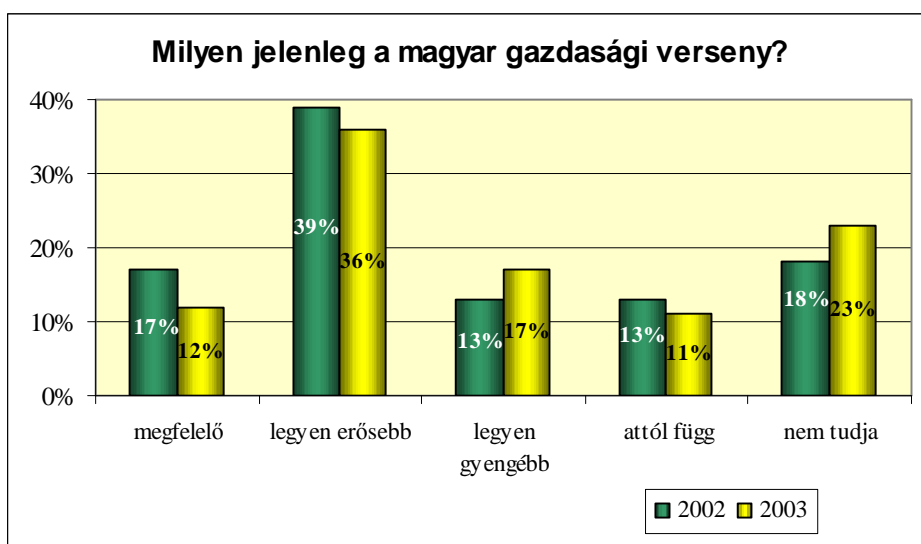

A társadalmi-demográfiai tényezők csak kis mértékben hatnak a véleményekre a verseny elterjedtségének megítélésében. A férfiak az átlagosnál valamelyest nagyobb arányban vannak azon a véleményen, hogy sehol sincs komoly gazdasági verseny ma Magyarországon (23%-uk látja így), a nők viszont az átlagosnál többen (26%-nyian) vannak a vélemény nélküliek között. A fiatalok (18-39 évesek), a tanulók és az alkalmazottként dolgozók a mértéktartó középutas véleményt képviselők körében felülreprezentáltak, mivel átlagon felüli arányban (fiatalok: 57%, tanulók: 67%, alkalmazottak: 58%) vallják, hogy egyes ágazatokban erős verseny van, másokban nem, ugyanezt a véleményt azonban a legidősebbek (60 év feletiek) és a nyugdíjasok átlagon aluli arányban osztják (idősek: 40%, nyugdíjasok: 38%). A középgeneráció (40-59 évesek) tagjai valamint a nyugdíjasok a mintaátlagnál többen (középgeneráció: 23%, nyugdíjasok: 23%), a fiatalok pedig annál kevesebben (13%) értenek egyet a minden ágazatban erőtlen a verseny kijelentéssel. A legidősebb korcsoportba tartozók és a nyugdíjasok azok között felülreprezentáltak (32-32%), akiknek nincs véleményük erről a kérdésről. A legalább érettségizettek átlagon felüli

arányban érzékelnek versenyt egyes ágazatokban, másokban pedig nem (58%), a szakmunkás végzettségűek pedig azok között felülreprezentáltak (22%), akik egyáltalán nem tapasztalnak erős versenyt. A legfeljebb nyolc osztályt végzettek harmada (35%) nem is tud állást foglalni a kérdésben.

A gazdasági verseny magyarországi működésének megítélését firtató másik kérdésünk általában, a magyar gazdaság egészére vonatkoztatva kérdezi, hogy mennyire tartja a lakosság erőteljesnek vagy gyengének a gazdasági versenyt. **Valamivel több, mint egyharmadnyian (36%) erősebb versenyt várnának, ezzel az ezt a véleményt képviselő csoport a legjelentősebb,** bár tavalyhoz képest kissé esett az így vélekedők aránya. **Minden nyolcadik megkérdezett (12%) éppen megfelelőnek tartja a verseny mértékét. 17%-nyian ezzel szemben nem szeretnék a jelenlegivel hasonló erősségű versenyt.** Érdekes, hogy a két csoport aránya az előző évben éppen ellentétes volt, mivel akkor a gazdasági verseny mértékét megfelelőnek tartók csoportja tett ki 17%-ot, és a gyengébb versenyt szorgalmazók voltak 13%-nyian. A lakosság egytizede (11%) csak más tényezőkkel együtt tudnának a magyar gazdaságon belüli verseny mértékéről nyilatkozni, azaz a verseny erős vagy gyenge jellege attól függ, a gazdaság mely szegmenséről beszélünk. A tavalyi 18%-ról 23%-ra nőtt azok aránya, akiknek nincs véleménye erről a kérdéstről. (3. ábra)

3. ábra

A gazdaságpolitika alapelveként működő *állami szabályozás vs. verseny* dilemmában az inkább vagy kizárólag a verseny mellett érvelők meglehetősen nagy arányban, az átlagosnál

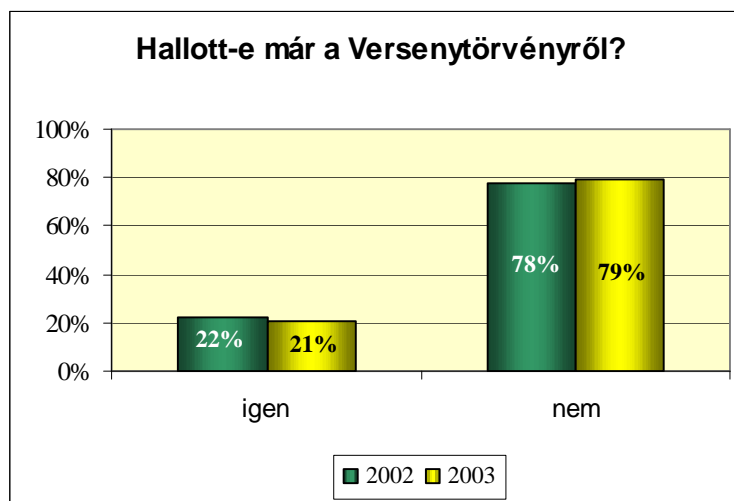
jóval többen (55% és 51%) várnának el a jelenleginél erőteljesebb versenyt. Az állami szabályozást előnyben részesítők a jelenlegi gazdasági verseny mértékét sokallók között vannak az átlagosnál nagyobb arányban (a *kizárólag* állami beavatkozás pártiak 28%-a, az *inkább* állampártiak 26%-a sorolható ide). A mindkét formát egyaránt támogatók a magyar gazdaságon belüli verseny értékelésekor felülreprezentáltak a jelenlegi gazdasági versennyel elégedettek között (16%).

A nők, az idősek, a nyugdíjasok és az alapfokú végzettségűek a vélemény nélküliek között felülreprezentáltak (rendre 30%, 35%, 31%, 37%), azaz ők az átlagosnál kevésbé tudják megítélni a gazdaságon belüli verseny mértékét. A 40 év alattiak az átlagosnál nagyobb arányban (17%) tartják megfelelőnek a versenyt, ami talán azzal is magyarázható, hogy ez a korosztály a rendszerváltás után szocializálódott, gazdasági attitűdjei döntően már a rendszerváltás utáni világból származnak, tehát ők a verseny jelenlegi mértékéhez szoktak hozzá. Ugyanakkor a 40-59 évesek, azaz az előbbieik szüleinek generációja – talán éppen eltérő szocializációja miatt – kevesli a versenyt, erősebb versenyt szeretne közel felük (45%), és ugyanez igaz az alkalmazotként dolgozókra is (44%). A vállalkozók felülreprezentáltak a versenyt sokallók között, 28%-uk szerint nem kellene ilyen erős verseny, de ezt az eredményt fenntartásokkal kell kezelni a mintába került vállalkozók alacsony száma miatt. Ezzel szemben az iskolázottsági szint emelkedésével egyre nő az erősebb versenyt szorgalmazók aránya: míg a legfeljebb 8 osztályt végzettek egyharmada (31%), addig a diplomások fele (49%) szerint kellene erősebb verseny.

4. A Versenytörvény ismerete a lakosság körében

A magyar társadalom egynegyede (21%) hallott már a Versenytörvényről, a többség (79%) még sosem találkozott ezzel a törvénnyel, nem is hallott róla. Ebben a kérdésben gyakorlatilag nem történt változás az elmúlt egy év óta. (4. ábra) A férfiak jóval tájékozottabbak, mint a nők: előbbiek 29%-a, utóbbiak 14%-a hallott már a törvényről. Az iskolai végzettség döntő hatású: a legfeljebb nyolc osztályt végzetteknek csupán 9%-a számára ismerős csak a Versenytörvény, ami a szakmunkások körében is csak 19%, az érettségizettek viszont már a 29%-a és a diplomásoknak pedig a 43%-a hallott már erről a jogszabályról. A vállalkozók is átlagon felül ismerik a törvényt (38%). A budapestiek között többen vannak a Versenytörvényről valaha is hallók, mint a vidékiek között: a fővárosiak körében 39%-nyian, a vidéki városokban élők között viszont csak 14%-nyian vannak a tájékozottabbak.

4. ábra

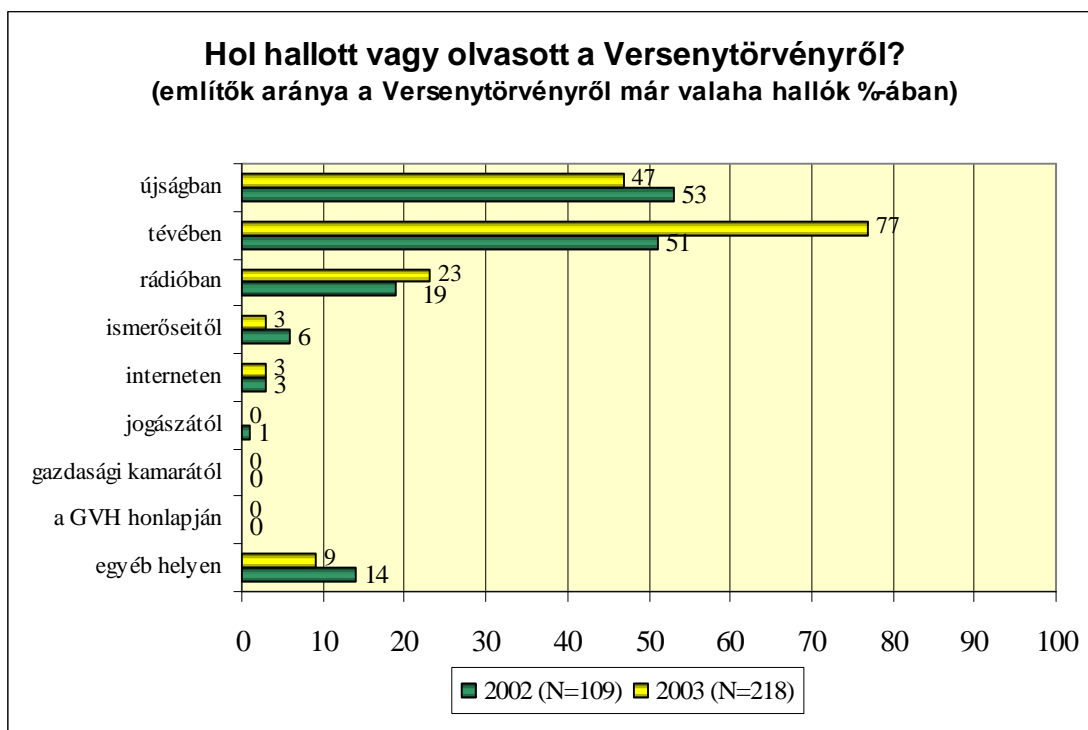

A továbbiakban olyan kérdéseket taglalunk, amelyek a Versenytörvényre vonatkoznak, így az azt nem ismerőknek nem tettük fel ezeket a kérdéseket. A következő részekben leírt eredmények tehát a Versenytörvényt ismerők körében értelmezendők.

Azoktól, akik legalább már hallottak a Versenytörvényről, megkérdeztük azt is, hogy hol hallott vagy olvasott róla. A megkérdezettek többféle forrást is megjelölhettek, amelyek közül a leggyakrabban említették a nyomtatott és az elektronikus sajtót. Az elektronikus

sajtón belül a tévét jóval nagyobb arányban említették (77%), mint a rádiót (23%). A televíziónál kevesebben, a rádiónál viszont többen, 47%-nyian hivatkoztak az újságokra, hetilapokra, mint amely a Versenytörvényről való ismereteiket adta. A többi lehetséges forrást csak kevesen említették: ismerősöket 3%-nyian, az internetet általában 3% említett. A mintába kerültek között nem akadt olyan, aki jogásztól, ügyvédjétől vagy a gazdasági kamarától értesült volna a Versenytörvény létéről, és csak egyetlen válaszadó szerezte a Versenytörvényről való ismereteit a GVH honlapjáról. Egyéb forrást viszont 9% mondott. Az előző vizsgálathoz képest tehát nemcsak helyet cserélt az élen a két „legnépszerűbb” médium, de a televízióból tájékozódók aránya igen nagy mértékben, 26 százalékponttal emelkedett, emellett pedig az ismereteiket újságból (is) szerzők aránya 6 százalékponttal csökkent. (5. ábra)

5. ábra

Az egyes társadalmi csoportok tájékozódásául szolgáló források tekintetében gyakorlatilag nem találtunk különbségeket. Csupán annyi említhető meg, hogy az érettségi alatti végzettséggel rendelkezők átlagon felüli arányban jelölték meg forrásként a tévét, a megyei jogú városok lakói pedig az írott sajtót.

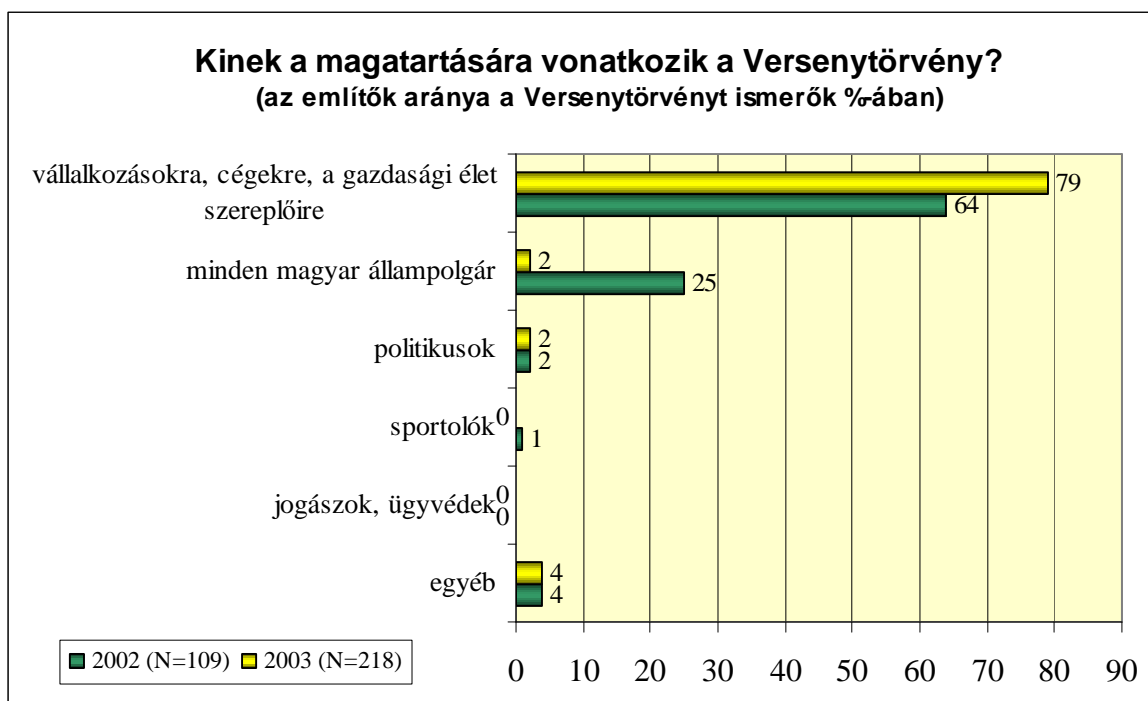
A Versenytörvény ismeretének elterjedtsége és ezen ismeret forrása mellett az is legalább ennyire fontos, hogy mennyire van tisztában a lakosság a törvény célcsoportjával. Megkérdeztük tehát, hogy a kérdezett hogyan tudja, mire vagy kinek a magatartására vonatkozik a Versenytörvény. Ebben az esetben is több válaszlehetőséget is meg lehetett jelölni. **A megkérdezettek közel négytizede (79%) tudta helyesen, hogy a vállalkozásokra, cégekre, illetve általában a gazdasági élet szereplőire vonatkozó passzusokat tartalmaz a Versenytörvény.** A tavalyi kutatáskor kevesebben, a kérdezettek kétharmada, 64%-a rendelkezett helyes ismeretekkel. A többi válaszlehetőséget elenyésző arányban választották a kérdezettek: minden magyar állampolgárra vonatkoztatja a törvényt a kérdezettek 2%-a, szintén 2%-nyian tartják úgy, hogy a politikusok a Versenytörvény hatálya alá esnek, a jogászokra, ügyvédekre, illetve a sportolókra nézve pedig senki sem találja érvényesnek ezt a jogszabályt. Egyéb csoportra gondolt 4%. 13%-nyian vannak azok, akik bár hallottak a Versenytörvényről, de spontán nem tudtak egyetlen olyan csoportot sem megnevezni, amelyre vonatkoztatnák a törvényt. (6. ábra)

A 2002-es és a 2003-as kutatás kérdőíve ebben a kérdésben csak kis mértékben különbözött, de ennek hatása valószínűleg tetten érhető a válaszok alakulásában. Nem különbözött a két kutatás során ez a kérdés abban az értelemben, hogy minden válaszkategória megegyezett a két évben, és abban sem volt különbség, hogy mindenki annyi válaszlehetőséget jelölhetett meg, amennyit igaznak talált. A különbség az egyes válaszlehetőségek interpretálásában, definíciós leszűkítésében keresendő: míg 2002-ben minden válaszlehetőséget csak a csoportok eredeti jelentésében adtuk meg: politikusok, jogászok, sportolók, minden magyar állampolgár, addig a 2003-as kérdőívben ezek a csoportok általános definíciójukhoz képest speciálisabban, *nem* mint a gazdasági élet szereplői lettek meghatározva. Ekkor az alábbi válaszlehetőségek szerepeltek a kérdőívben: politikusok politikai ügyei (nem mint vállalkozók); jogászok, ügyvédek etikai ügyei (nem mint vállalkozók); sportolók, sportversenyzők (nem mint vállalkozók, pl. doppingügy, óvás); minden magyar állampolgár (nem mint vállalkozók); egyéb. Az eltérő megfogalmazás, a második kutatási hullámban alkalmazott egyértelműbb, letisztultabb fogalmazásmód okozhatta a rossz válaszok igen alacsony előfordulását illetve azt, hogy nem 25%-nyian, hanem csak 2%-nyian vonatkoztatták a Versenytörvényt minden magyar állampolgárra. A két évi kutatás eredményeit azonban az eltérő megfogalmazás ellenére, korlátozott érvénnyel ugyan, de összehasonlíthatjuk. A 6. ábra adatai azonban csak ennek a különbségnek a tudatában értelmezendők.

Az egyes társadalmi csoportok között nem lehet különbséget tenni az alapján, hogy tisztában vannak-e azzal vagy sem, hogy kire, mire vonatkozik a Versenytörvény.

6. ábra

A Versenytörvény céljára vonatkozó kérdésben szintén a tavalyi kérdés pontosítására volt szükség, itt azonban az előzőnél nagyobb változások történtek. A tavalyihoz képest tisztább, pontosabb megfogalmazásban fogadtuk csak el helyes válasznak azt, hogy a Versenytörvény célja (az idei kérdőív megfogalmazásában) a gazdasági verseny fenntartása, az erős verseny védelme (az alacsonyabb árak, a jobb minőség elérése érdekében), illetve a fogyasztók tájékozottságának biztosítása (az alacsonyabb árak, a jobb minőség elérése érdekében). Nem csupán a jó válaszok szövegének pontosítása, hanem a rossz válaszlehetőségek körének kibővítése miatt még kevésbé lehetséges a két év eredményeinek összehasonlítása. Az első kutatási hullámban két rossz válaszlehetőséget adtunk meg: az egyik szerint a Versenytörvény célja lehetne (de persze nem az) a magyar gazdaság védelme a külföldi vállalkozásokkal szemben, illetve a vállalkozások védelme a versenytársakkal szemben. A második hullámban is megtartottuk ezeket a rossz válaszlehetőségeket, de még hárommal kibővítettük: ezek szerint a Versenytörvény a kis és közepes vállalatokat támogatná, vagy a multinacionális cégeket támogatná, valamint a sportrendezvények rendfenntartásának szabályait rögzítené. A két év kutatása között az is különbség, hogy míg az első évben csak egyetlen választ adhattak

a kérdezettek, addig a második kutatásban több választ meg lehetett jelölni. Ebben a kérdésben tehát olyan fokú a két évben történt kérdezési módszer közti különbség, hogy a két év eredményeit nem tartjuk összehasonlíthatónak. Éppen ezért a 7. ábrában csak a 2003. évi kutatás eredményeit mutatjuk be.

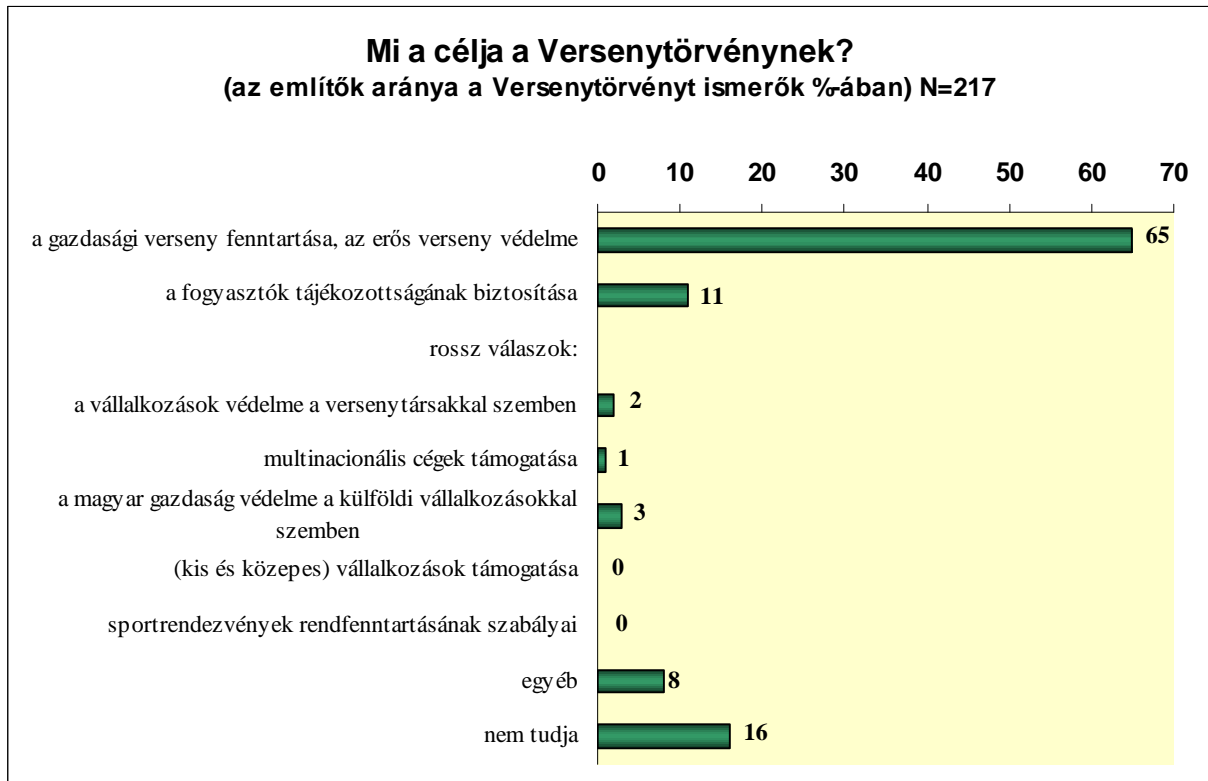
A Versenytörvény céljának ismerete terén helyes választ adók aránya alapján vegyes képet kapunk. **A gazdasági verseny fenntartását, az erős verseny védelmét helyesen jelölte meg a válaszadók kétharmada (65%).¹ A másik helyes választ, miszerint a Versenytörvény célja a fogyasztók tájékozottságának biztosítása, csak a törvényről már valaha hallók egytizede (11%) tudta.** A Versenytörvény céljának csak kevesen tekintettek olyasmit, aminek szabályozása valójában nem a Versenytörvény feladata. 3%-nyian úgy gondolják, hogy ez a jogszabály védi a magyar gazdaságot a külföldi vállalkozásokkal szemben, 2%-nyian a vállalkozások versenytársakkal szembeni védelmét véli a Versenytörvény céljának, 1% pedig a multinacionális cégek védelmét érti a Versenytörvény alatt. 8%-nyian egyéb választ adtak, 16%-nyian, pedig nem kompetensek ebben a kérdésben, legalábbis nem adtak választ. (7. ábra)

Az egyik jó választ, azaz hogy a Versenytörvény célja a gazdasági verseny fenntartás, átlagon felüli arányban nevezték meg a férfiak (70%) és az alkalmazottak (75%). A másik helyes válaszlehetőség, miszerint a törvény a fogyasztók tájékozottságának biztosítását is céljának tekinti, egyik társadalmi csoport sem ismerte az átlagosnál nagyobb arányban.

---

¹ Bár csak igen korlátozott érvényű összehasonlítást tehetünk ebben a kérdésben a két év eredményei között, azt azért mégis érdemes megjegyezni, hogy ezt a válaszlehetőséget, azaz a (a 2002-es kérdőív megfogalmazása szerint) a gazdasági verseny tisztaságának védelmét tavaly éppen ugyanennyien, 65%-nyian választották.

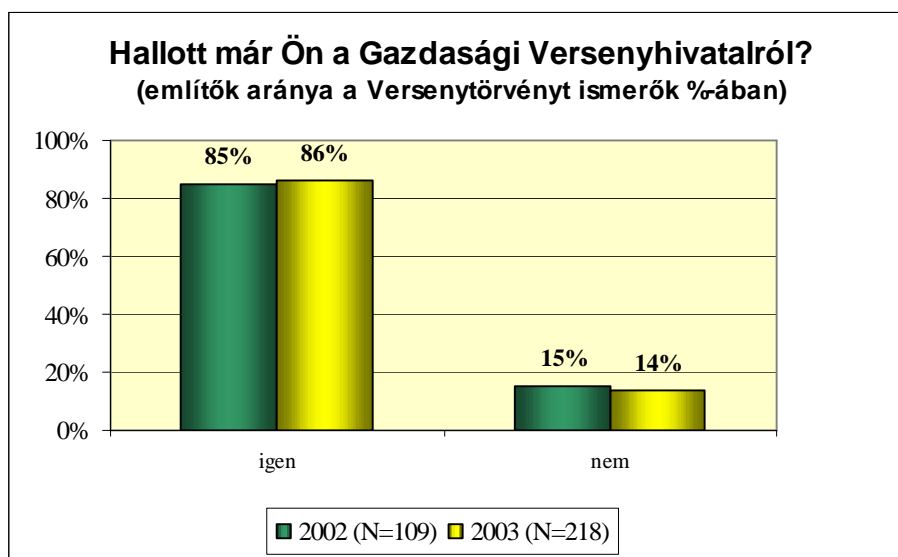
7. ábra

5. A Gazdasági Versenyhivatal munkájának ismerete és megítélése a magyar társadalom körében

A Gazdasági Versenyhivatal mint intézmény többek számára ismerős, mint maga a Versenytörvény. Míg magáról a törvényről csak a társadalom egyötöde hallott már valaha, addig a Versenyhivatalról kétszer ennyien, a felnőtt lakosság kétötöde (40%). A Versenytörvényt ismerők körében természetesen magasabb ez az arány: a törvényt ismerők GVH-ról a megkérdezettek 86%-a hallott már, 14% nem hallott még róla. Ez az arány gyakorlatilag megegyezik a tavalyi adatokkal (8. ábra) Összességében a teljes népesség körében 18%-nyian ismerik Versenytörvényt és a Gazdasági Versenyhivatalt egyaránt, 3%-nyian hallottak már a törvényről, de a hivatalról nem, 21%-nyian nem hallottak ugyan a törvényről, de a Gazdasági Versenyhivatalról már igen, 57%-nyian pedig még sem a Versenytörvényről, sem a Versenyhivatalról nem hallottak korábban. Nincs különbség az egyes társadalmi csoportok között a GVH ismertségének kérdésében a Versenytörvényt ismerők körében végezve a mélyebb elemzést.

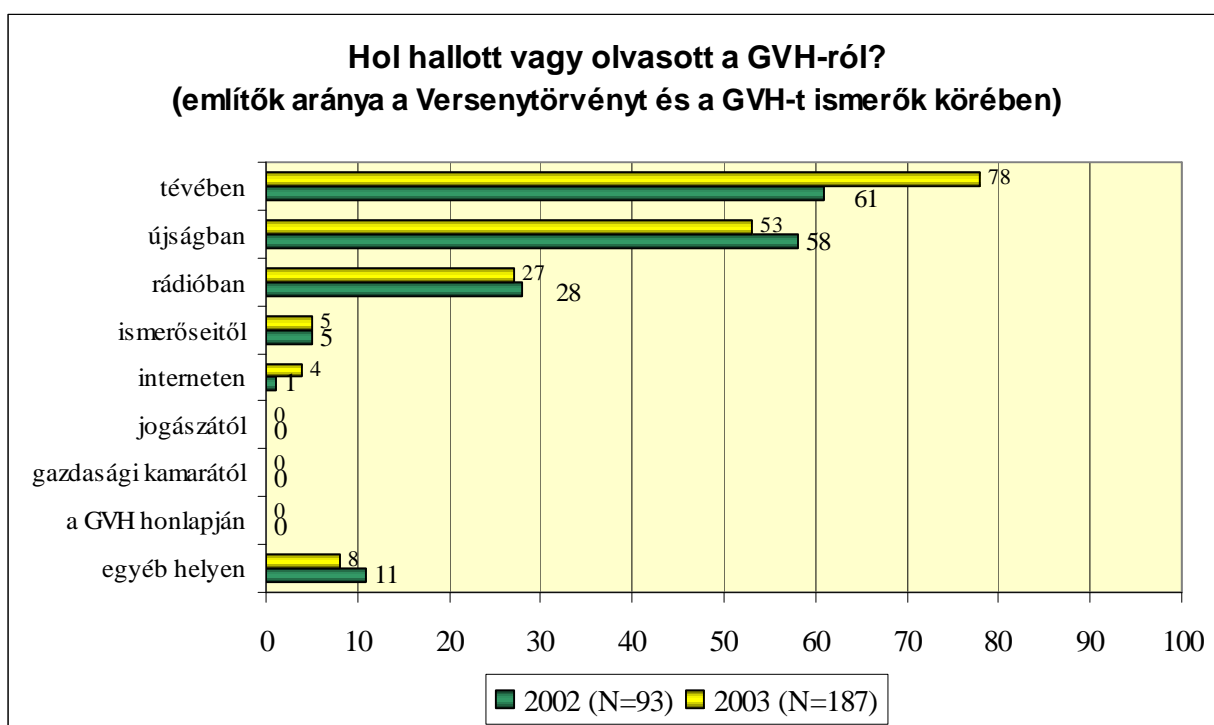
8. ábra

Ahogy a Versenytörvény esetén is, most is feltettük azt a kérdést, hogy **hol hallott vagy olvasott a kérdezett a GVH-ról**. Ezt azoktól kérdeztük, akik hallottak már a Gazdasági Versenyhivatalról és a Versenytörvényről. **Az egyes források említettsége igen hasonló a Versenytörvényre vonatkozó kérdés esetében kapott válaszokkal**. Most is a legtöbb az elektronikus és írott sajtót említették (77% és 53%). Ezeken kívül ismét csak a rádió

említettége számottevő (27%), az ismerősöket említők 5%-a és az internetről tájékozódók 4%-a nem jelent igazán hatékony „kommunikációs csatornát” a GVH ismertsége szempontjából. Jogásztól, a GVH honlapjáról és a gazdasági kamarától a mintába kerültek egyike sem hallott még a GVH-ról, sem a tavaly, sem pedig az idén. Egyéb helyet említett azonban 8%. A 2002-es kutatáshoz képest 2003-ra tehát szignifikánsan, 17 százalékponttal nőtt a GVH-ról a televízióból, 5 százalékponttal csökkent az írott sajtóból tájékozódók aránya, a rádióból értesülőké pedig változatlan. (9. ábra)

9. ábra

Ha a Versenyhivatalról szerzett értesüléseket egy tágabb körben, a Gazdasági Versenyhivatalt ismerők körében nézzük (azaz a Versenytörvény ismerete vagy nem ismerete alapján nem szűkítjük a figyelembe vett válaszadók körét), akkor a fenti sorrendet más arányokkal kapjuk. Ebben a csoportban ugyanis még erőteljesebb a televízió hatása (82%), ugyanakkor gyengébb az írott sajtóé (48%) és a rádióé (23%). Ez talán azzal is összefüggésbe hozható, hogy azok tekinthetők jól tájékozottnak a kutatásunk szempontjából, akik mind a Versenytörvényről, mind pedig a GVH-ról rendelkeznek ismeretekkel, mégha felületes ismeretekkel is, erre a „jobb tájékozottságra” pedig nagyobb valószínűséggel lehet szert tenni több forrásból, azaz a tévé mellett az írott sajtóból és a rádióból is, mint egyetlenből, jellemzően a televízióból. A GVH-t ismerők körében a többi forrás is kissé más arányban jelenik meg, de ezek jelentősége

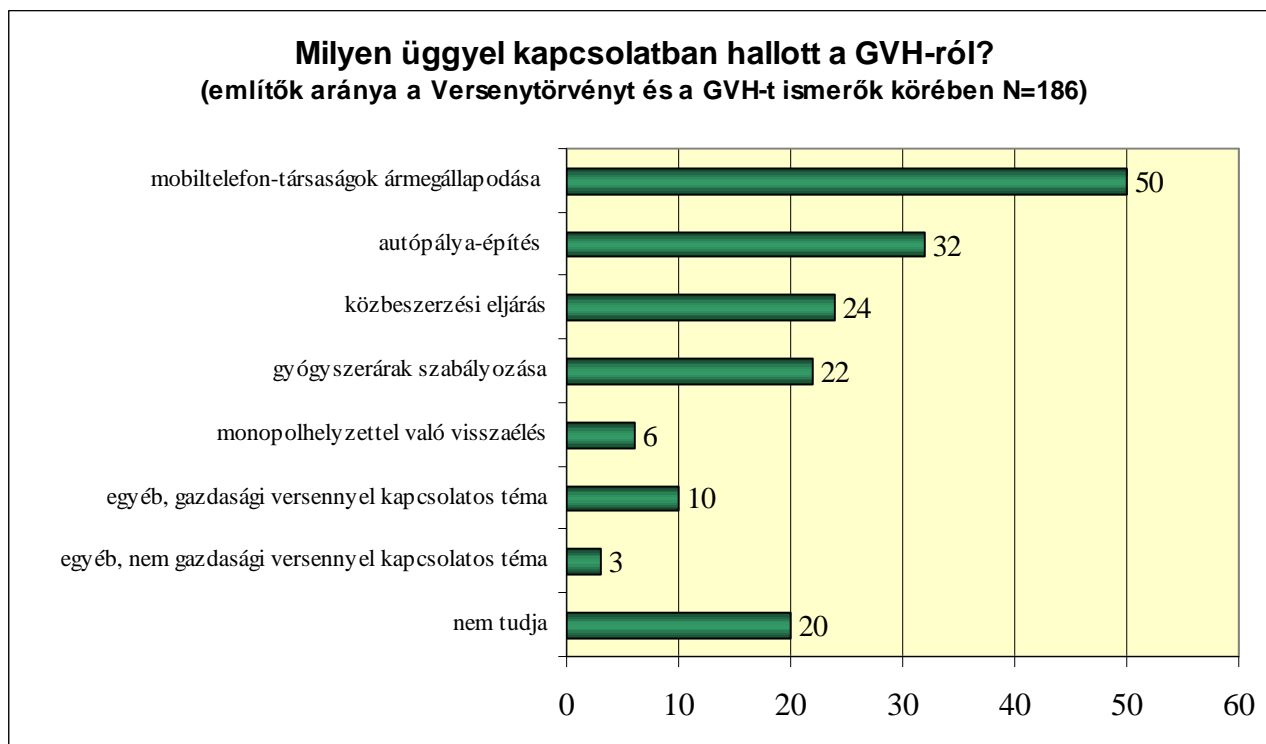
ebben az esetben is rendkívül csekély: ismerőseitől hallott a GVH-ról a hivatalt ismerők 3%-a, az internetről szerzett róla tudomást e csoport további 3%-a, a gazdasági kamarától, ügyvédjétől, jogászától senki, egyéb helyről pedig 8%-uk.

A forráson kívül az is érdekes, hogy **milyen ügyel kapcsolatban kerül a lakosság látóterébe a Gazdasági Versenyhivatal**. Ebben az esetben újra több választ is lehetett adni. Itt azonban nem lehetséges az előző évi eredményekkel való összehasonlítás, mivel az elmúlt egy évben elavultak azok az események, amelyekkel kapcsolatban akkor lehetett hallani a GVH-ról, és újabb olyan ügyek merültek fel, amelyek ismét a közvélemény számára is ismertté tették a Gazdasági Versenyhivatalt. Ez a frissítés igényéből származó módosítás azonban akkora torzítást jelentene az összehasonlításban, hogy azt tulajdonképpen nem is érdemes megtenni.

A Versenytörvényt és a GVH-t is ismerők fele (50%) a mobiltelefon-társaságok ármegállapodása kapcsán hallott a Gazdasági Versenyhivatalról, egyharmaduk (32%) pedig autópálya-építéssel kapcsolatban. 24%-nyian valamilyen közbeszerzési eljárást említenek, 22%-nyian a gyógyszerárak szabályozásának ügyére emlékeztek, 6%-nyian pedig monopolhelyzettel való visszaélést idéztek fel. Egyéb, gazdasági versennyel kapcsolatos témát 10% említett, más, nem gazdasági versennyel összefüggő ügyet pedig 3%. A kérdezettek ötöde (20%) nem tudja felidézni, hogy milyen eset kapcsán találkozott már a GVH nevével. (10. ábra)

A válaszok eloszlását csak a GVH-t ismerők körén értelmezve szintén a mobiltelefon-társaságok ármegállapodása vezet 40%-os említettséggel a felidézett gazdasági versennyel összefüggő ügyekkel kapcsolatban. 30%-uk említette az autópálya-építést, 21-21%-uk a gyógyszerárak szabályozásának ügyét és közbeszerzési eljárásokat, 8%-uk pedig monopolhelyzettel való visszaélést. Gazdasági versennyel kapcsolatos egyéb ügyet 9%-nyian, nem gazdasági versennyel összefüggő esetet 3%-nyian neveztek meg. A kérdezettek egynegyede (25%) nem tudott ebben a csoportban a kérdésre válaszolni.

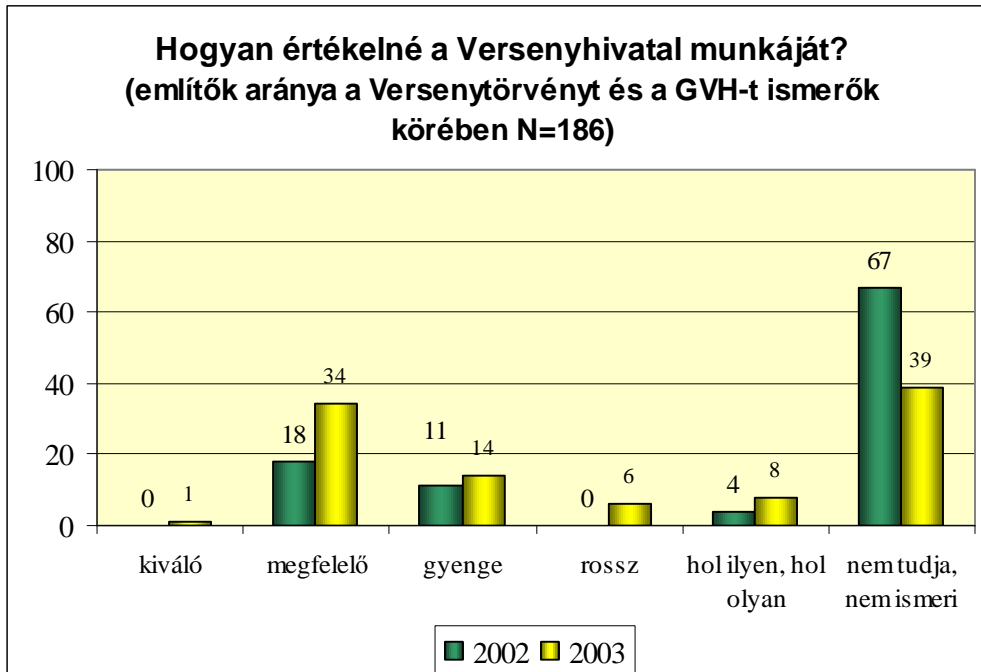
10. ábra

A Versenyhivatal munkájának értékelésre csak azokat kértük fel, akik a már hallottak a GVH-ról és a Versenytörvényről. Körükben sem túl magas azonban az értékelésre vállalkozók aránya, hiszen a kérdezettek több, mint harmada (39%) hánytott el a GVH munkájának értékeléséről szóló kérdést azzal, hogy nem ismeri eléggé annak tevékenységét. Minden harmadik megkérdezett (34%) megfelelőnek, minden hetedik (14%) viszont gyengének, 6% pedig rossznak tartja a hivatal munkáját. 8%-nyian változónak ítélik annak tevékenységét. Az előző évi kutatáshoz képest kétszeresére nőtt a GVH munkáját megfelelőnek tartók aránya és közel felére csökkent a vélemény nélküliek aránya. (11. ábra)

Ha csak a GVH-t ismerők körében vizsgáljuk meg a hivatal munkájával való elégedettséget, akkor azt találjuk, hogy nagyobb vélemény nélküliek csoportja (48%). A többiek válaszai alapján még mindig azok vannak a legtöbben, 26%-nyian, akik megfelelőnek tartják a GVH munkáját, és feleannyian, 13%-nyian vannak azok, akik gyengének minősítik azt. 5%-uk rossznak, 7%-uk pedig változónak tartja a hivatal munkáját.

11. ábra

6. Ügyintézés a Gazdasági Versenyhivatalban

A GVH tevékenységét alapvetően meghatározza az, hogy elérnek-e hozzá azok az ügyek, amelyek a tevékenységi körébe tartoznak. Ebből a szempontból érdekes, hogy a lakosság hogyan tudja, ki fordulhat a Versenyhivatalhoz panasszal. Ezt a kérdést minden mintába került lakostól megkérdeztük, még azoktól is, akik a kérdőív elején azt mondták, hogy nem hallottak még a Versenytvényről. Erre az adott lehetőséget, hogy a kérdés előtt néhány mondatban felvázoltuk azt, hogy mi a Versenyhivatal feladata:

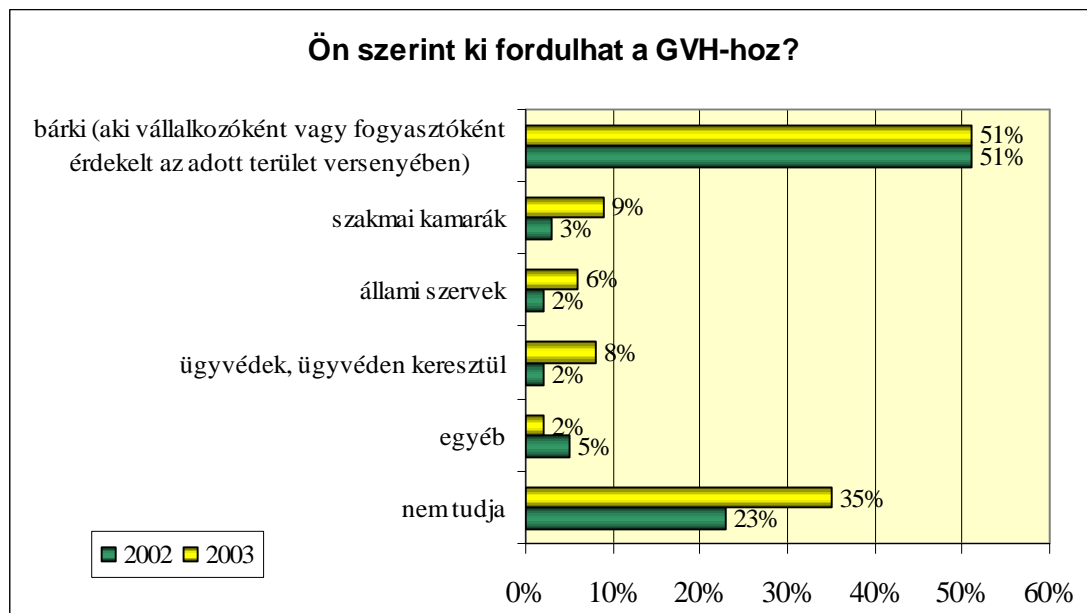
„Mint azt bizonyára Ön is tudja, a Versenytvény célja a gazdasági verseny tisztaságának védelme. A Gazdasági Versenyhivatal feladata pedig, hogy Őrködjön a gazdasági verseny tisztasága felett, ellenőrizze azt, hogy a cégek betartják-e a Versenytvény előírásait.”

Az ismertető után pedig megkérdeztük, hogy a kérdezett szerint ki fordulhat a GVH-hoz panasszal. Ebben a kérdésben is lehetett több választ adni. Ez a kérdés is némi változtatáson esett át a második kutatási hullámra. A 2002-es vizsgálat során külön válaszlehetőségként szerepelt „bárki” és a „vállalkozók” kategóriája. Mivel azonban „bárki” alatt is sok válaszadó valószínűleg olyan személyeket értett, aki vállalkozóként fordulhat a GVH-hoz, mások azonban a vállalkozók esetén csak az adekvát „vállalkozó” kategóriát jelölték be, ezért felmerült az adatok nem egyértelmű értelmezésének lehetősége. Ezt a helyzetet úgy kívántuk kezelni, hogy megszüntettük a „vállalkozók” válaszkategóriát, és a „bárki” lehetőséget értelmesítettük: 2003-as kérdőívünkben már így szerepel ez az összevont kategória: „bárki, aki vállalkozóként vagy fogyasztóként érintett az adott terület versenyében”. Ezenkívül az „ügyvédek” kategória megfogalmazását is pontosítottuk, és a 2003-as kérdőívben ez a válaszlehetőség már így hangzik: „ügyvéden keresztül (csak ügyvédi közvetítéssel lehet)” a GVH-hoz fordulni. Ezeket a változtatásokat nem szem elől tévesztve hasonlítjuk össze a két év eredményeit az alábbiakban.

Ahogy 2002-ben, úgy idén ismét a kérdezettek fele (51%) véli úgy, hogy bárki, aki vállalkozóként vagy fogyasztóként érdekelt az adott ügyben, az fordulhat panasszal, észrevétellel a hivatalhoz (a fogyasztókról és a vállalkozókról szóló kitétel azonban most szerepel először így ebben a válaszlehetőségben). Csak kevesen említettek más lehetőséget: 9%-nyian a szakmai kamarákat, 8%-nyian az ügyvédeket (ügyvédi közvetítésként közbenjárva), 6%-nyian pedig az állami szerveket tekintik a Gazdasági Versenyhivatal „ügyfeleinek”. Ezeket a lehetőségeket még kisebb arányban említették a tavalyi kutatásban. A

kérdezettek egyharmada (35%) nem tudott válaszolni a kérdésre, ami 12 százalékpontos növekedés az elmúlt évihez képest.

12. ábra

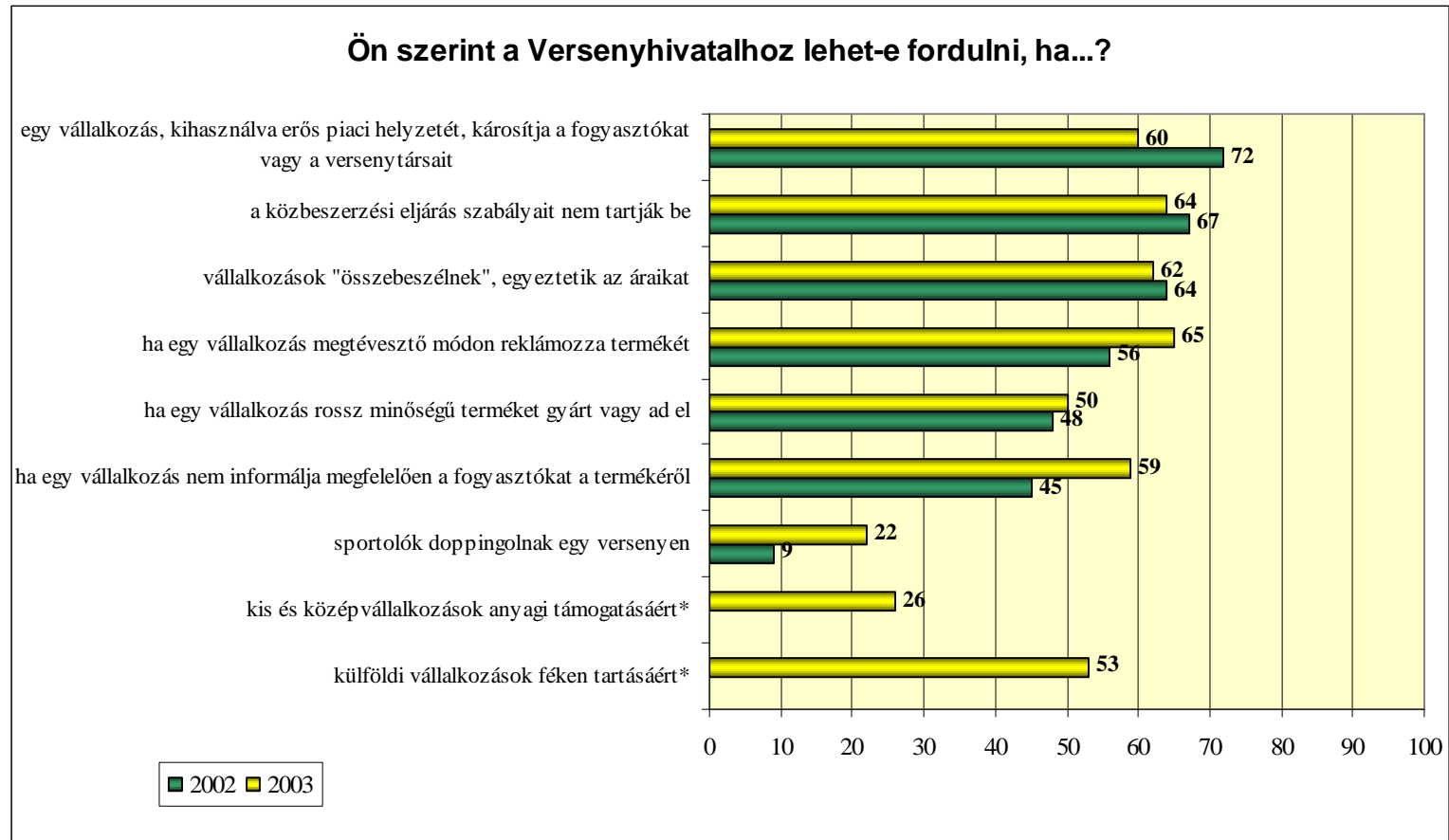
Felsoroltunk a gazdasági versennyel kapcsolatos, vagy arra emlékeztető gazdasági jelenségeket, és arra kértük válaszadóinkat, hogy mondják meg: adott esetben lehet-e a Versenyhivatalhoz fordulni. Ebben a kérdéscsoportban is történt néhány kisebb változtatás, döntően a válaszlehetőségek szövegeinek pontosítása (ami azonban nem gátja a két évi adatsor összehasonlításának), illetve két új válaszlehetőség betoldása, mégpedig mindkettő szándékosan helytelen válasz, amelynek segítségével még jobban tesztelhető a lakosságnak a GVH jogköréről alkotott pontos vagy pontatlan ismerete. Ahogy a 13. ábra mutatja, két kivétellel mindegyik esetről a kérdezettek legalább fele el tudja képzelni, hogy a GVH hatáskörébe tartozó esetről van szó. Ez arra is utal, hogy **az emberek fejében az egyes gazdasági jellegű problémák nem különülnek el egymástól, egy kalap alá veszik az ilyen természetű visszaéléseket, jogsértéseket.**

Tízből hatan (60%) a GVH jogkörébe tartozónak tartják azt az esetet, amikor egy erős piaci helyzetű – vagy monopolhelyzetű – vállalkozás fölényét kihasználva megkárosítja a fogyasztókat vagy versenytársait; ezt a típust tavaly 12 százalékponttal többen vették a GVH jogkörébe. Kétharmadnyian (64%) – tavaly és idén egyaránt, itt tehát eltérés nem volt – a közbeszerzési eljárás szabályainak be nem tartását is ide sorolják, és ugyanyennyien

tartják versenyhivatali ügynek a vállalkozások áregyeztetését, összebeszélését (62%) valamint egy termék megtevesztő módon való reklámozását (65%). A kérdezettek közel vagy több, mint fele fordulna a következő ügyekben is a Versenyhivatalhoz: az elégtelen információ a termékről a fogyasztó számára, rossz minőségű terméket gyártása vagy értékesítése, hazai vállalkozást nehéz helyzetbe hozó külföldi vállalkozás féken tartása. További két fals opciót ennél kevesebben, de még mindig számottevő arányban tekintenek a kérdezettek versenyhivatali ügynek: sportolók doppingvétsége és kis- és középvállalkozások anyagi támogatása.

Végezetül megkérdeztük azt is, hogy a válaszadó fordult-e már valaha a Versenyhivatalhoz valamilyen ügyben. **Ahogy tavaly is, 2003-ban is csupán ketten voltak a mintában olyanok, akik már személyesen is kapcsolatba kerültek a GVH-val,** 26 kérdezett (3%) nem emlékszik, a többiek pedig mind olyan állampolgárok, akik nem foglalkoztak még se munkájuk, se magánéletük során olyan üggyel, amellyel a Gazdasági Versenyhivatalt keresték volna fel.

13. ábra

*csak a 2003-as kutatásban szereplő válaszlehetőség

